

СЕКЦІЯ 6
УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Е.П. Янгулов, здобувач PhD

А.Д. Кулмамадова, здобувач вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка»

(м. Одеса, Україна)

Наше суспільство знаходиться на тому етапі свого розвитку, коли прогрес і швидкі зміни відбуваються в усіх сферах життя. Наслідки, до яких можуть призвести ці зрушення, не завжди можна передбачити, і тим більше запобігти. Людство не раз переживало екологічні катастрофи, причинами яких був надмірно швидкий прогрес, і подеколи вони загрожували існуванню і подальшому розвитку суспільства.

Усвідомивши це, на початку 80-х років ХХ століття, як новий вектор почала розглядатися ідеологія сталого розвитку, основні тези якої були розроблені Комісією Буртланда. Вона ж і сформулювала визначення сталого розвитку у своїй доповіді. Сталий розвиток – це «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1].

Сталий розвиток – це концепція, яка створена не лише з ціллю змінити відношення людини до природи, це глобальна стратегія виживання людства, що орієнтована на збереження і відновлення природних ресурсів, знаходження балансу між економічним, соціальним і екологічним складниками і посилення відповідальності соціума перед наступними поколіннями. Поява парадигми сталого розвитку у свою чергу вплинула на формування нових стратегій економічної і екологічної політики розвинутих країн.

За умовами концепції – використання ресурсів, спрямованість інвестицій, напрям економічного розвитку і ряд іншим економічних питань узгоджуються з огляду як і на сучасні, так і на можливі майбутні потреби [2].

У 2015 році відбувся Саміт зі сталого розвитку і була видана резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, де було схвалено план дій на період дій після 2015 року. Згідно з програмним документом було виділено 17 цілей і 169 задач. Цілі і завдання, які були затвердженні мають комплексний характер і збалансовують складові концепції сталого розвитку: економічну, екологічну і соціальну (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні складові елементи концепції сталого розвитку у глобальному трактуванні [2]

Документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» погодили лідери майже двохсот країн, серед яких є Україна.

Сталий розвиток став загальною ідеєю, за яким світ домовився жити та видозмінюватися до 2030 року.

Більшість країн-учасників ООН доєдналося до процесу забезпечення сталого розвитку. Як зазначали в уряді, перші два роки тривала адаптація цілей до українського контексту. У 2017 році була презентована доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», в якій Мінекономіки підготувало 86 національних завдань. У 2019 році цю ініціативу підтримав чинний Президент, назвавши сталий розвиток – орієнтиром для стратегічних документів та бюджету [3].

Головним вектором соціально-економічного розвитку України є забезпечення стабільного розвитку держави, запровадження структурних реформ, що у свою чергу призведе до підвищення якості життя, зазначається у Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» [3]. Планується, що при виконанні поставлених цілей і завдань, Україна повинна укріпити рівень своєї економіки і стати більш конкурентоспроможною державою за рахунок впровадження передових інновацій [4].

Сталий розвиток України перш за все заснований на виконанні міжнародних зобов'язань щодо переходу до сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає [5]:

- досягнення балансу в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- перехід на засади «зеленої економіки»;
- побудова безпечної і згуртованого суспільства;
- підвищення рівня освіти і науки;
- збереження довкілля, що забезпечить якісне життя наступним поколінням тощо.

Стратегія сталого розвитку України передбачає:

- здоров'я, освіту, соціальну справедливість, рівність – у соціальній сфері;
- інноваційні технології, «зелену економіку» – в економічній;
- боротьбу зі зміною клімату, збереження водних екосистем і екосистем суші – в екологічній сфері.

З огляду на геополітичний потенціал, Україна має перспективи переходу до сталого розвитку. Достатні природні ресурси, високий рівень освіченості населення, сприятливі кліматичні умови, це все створює сприятливі можливості для практичної реалізації положень сталого розвитку.

На противагу потенціалу, існує фактор, який унеможливорює реалізацію концепції сталого розвитку в Україні найближчим часом – це воєнні дії, які точаться на території нашої держави. Президент України Володимир Зеленський на саміті ООН «Цілі сталого розвитку» в 2019 році, під час свого виступу наголосив, що сталий розвиток України неможливий через агресію Росії.

Успіх України в майбутньому буде залежати не тільки від політичної ситуації, а й економічної модернізації суспільства. Частка інноваційної продукції в нашій країні знаходиться на рівні 1% від загального обсягу.

Україна зобов'язана розробити стратегію розвитку інноваційних технологій для позиціонування держави на міжнародному ринку.

Таким чином, сталий розвиток є універсальною ідеєю, яка вирішує проблему швидкісного використання земних та людських ресурсів, збалансовує економічну, соціальну і екологічну сфери і забезпечить збереження ресурсів на наступні покоління.

Сьогодні через впровадження воєнного стану та ведення активних бойових дій на території України реалізація стратегії сталого розвитку обмежена у практичному запровадженні.

В перспективі стратегія сталого розвитку має запроваджуватись поступово, опираючись на принципи економічної ефективності та екологічної безпеки, практики реалізації корпоративної соціальної відповідальності в умовах ведення війни, організації та планування сталого територіального розвитку післявоєнного відновлення України, а також

необхідність подальшого проведення наукових і прикладних досліджень із сучасних проблем забезпечення сталого розвитку держави в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

- 1) Butlin J. Our common future. By World commission on environment and development. Journal of International Development. London, Oxford University Press, 1987, p. 284-287. DOI:10.1002/jid.3380010208.
- 2) Сталий розвиток. Ecolabel : веб-сайт. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok>.
- 3) Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
- 4) Філіппов В.Ю. Управління розвитком підприємництва за імперативами сталого розвитку в інформаційно-інноваційній економіці: системно-інтегрований підхід. Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 2020, 489 с.
- 5) Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». Ліга Закон : веб-сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

О.І Продиус, доктор економічних наук, доцент

К.А. Чиж, здобувач вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка»

(м. Одеса, Україна)

Операційна система підприємства – це складна система, що відтворює процес перетворення ресурсів в готову продукцію.

Життєвий цикл операційної системи підприємства обмежується етапами життєвого циклу продукції, яку воно виготовляє. Так, етапи життєвого циклу операційної системи розділено на 4 етапи:

- етап перший (I) – зародження і формування операційної системи - порівняно незначна ефективність і відносно низькі темпами її зростання.
- етап другий (II) – швидке зростання ефективності поточна ефективність, тут збільшується за рахунок зняття обмежень координації підрозділів і їхніх функцій.
- етап третій (III) – період стабільності - найвищі показники ефективності функціонування операційної системи
- етап четвертий (IV). Він включає дві ділянки – А та Б. А – стадія спаду ефективності, на якій йдуть «сигнали тривоги» про втрату досягнутих значень. Ділянка Б – приріст ефективності [1].

Однією з загально визнаних проблем в керуванні операційним циклом підприємства є труднощі в управлінні: узгодженість та сумісність між операційними системами, вразливість програмного забезпечення (програм, які використовуються для ведення бухгалтерського обліку чи містять особисті данні співробітників) або ж некоректно вказують рішення проблем на основі ввідних даних. Окрім цього, інші проблеми включають труднощі з розгортанням нового програмного забезпечення та їх обслуговуванням, труднощі з наданням нових серверів із різноманітними конфігураціями та їх обслуговуванням, а також труднощі з адаптацією до змін робочого навантаження середовища.

Для повного аналізу спочатку слід розглянути класичну модель життєвого циклу організації (Рис. 1) [2].

Рисунок 1 – Класична модель життєвого циклу організації

В управлінні операційною системою чи не найважливішу роль займає сучасність підходів до управління. Статистично відомо, що при умові використання в сучасному підприємстві застарілих методів управління близько 74% закриваються через відсутність якісної мотивації співробітників, 21% перестають існувати через брак клієнтів (проблема в клієнтоорієнтованості та низька якість комфорту при наданні послуг; споживачі переходять до конкурентів на більш вигідних умовах) та інші 5% завершують свою діяльність через брак коштів, боргові ями та по іншим причинам [3].

У досягненні стратегічних операційних цілей суб'єкта господарювання та забезпеченні його конкурентоспроможності важливе значення має оперативне управління операційною діяльністю.

Класична модель існування підприємства чітко показує основні стадії, але досить велика частка не може пережити етап зрілості: часто згортає свою діяльність після етапу юності, що негативно впливає на економічну ситуацію в країні.

Ще одним «слабким місцем» можна назвати недосвідченість керівництва та невміння правильно делегувати завдання; нераціональне використання бюджету компанії. Молоді фахівці часто після підвищення бажають замотивувати персонал саме фінансовими «подарунками», через що і страждає сама компанія.

Операційна система підприємства – система, що потребує швидкої реакції на раптові проблеми. Частіше за все результат повністю залежить від керівництва компанії: наскільки швидко можна буде використати план «Б» або ж взагалі в прискореному темпі змінювати напрям діяльності самого підприємства.

Не слід забувати, що кожне підприємство має свої етапи життєвого циклу, тому їх кількість може змінюватися в залежності від внутрішніх та зовнішніх факторів. Дуже важливо постійно моніторити та контролювати життєвий цикл підприємства, адже результати досліджень можуть завчасно попередити про можливе настання кризової ситуації.

Дуже важливу роль в життєвому циклі організації грає обраний метод управління, адже від нього напряму залежить результативність та точність виконаної роботи.

Проблема сучасного управління в вітчизняних підприємствах виявляється у тому, що керівники планують роботу підприємства не звертаючи увагу на мінливість ринку та нестабільність нинішньої ситуації. Мало того, вони не допускають можливість виникнення форс-мажорних ситуацій навіть в поточному періоді, що може призвести до банкрутства підприємства.

Для уникнення таких проблем при управлінні доцільно використовувати певний «план», що в основному складається з 5 пунктів (задач).

- 1) Визначення виду діяльності та розробка стратегічних напрямків її розвитку – необхідно визначити цілі та перспективи розвитку.
- 2) Трансформація загальних цілей в конкретні напрямки роботи.
- 3) Формування стратегії для досягнення сформованих цілей та результатів роботи.

4) Ефективна реалізація обраного стратегічного плану.

5) Оцінка результатів роботи, аналіз ситуації на ринку та внесення необхідних коректив в стратегічний план або методи його реалізації.

Таким чином, ефективність режиму управління життєвим циклом операційної системи підприємства забезпечується розробкою та реалізацією його операційної стратегічним планом, органічно поєднаним з генеральною стратегією.

Список використаних джерел

1) Вавуко, О.І., Вавуко, О.О. & Kozakov, I.O. (2020). Organizational optimization of anti-crisis management of business processes of the enterprise in the conditions of pandemic COVID-19. *Efektivna ekonomika*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8477>.

2) Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Постанова КМ України від 03.03.2021р. №179. Урядовий кур'єр. 2021. №45. С. 8-36.

3) Хвальчик І.А. Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством. *Економіка: реалії часу*. 2020. №1 (47). С. 84-95. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2020/No1/84.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2020.10

ECONOMIC POTENTIAL OF COMMUNICATION INTERACTION: CULTURAL FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

V.A. Zamlynskyi, DSc. (Econ.), Prof.

Adil Mohamed Abdalla Sultan Al Ali, postgraduate student

National University Odessa Polytechnic

(Odesa city, Ukraine)

The involvement of enterprises in the model of socio-economic development largely depends on the existing potential for expanded reproduction of the resource base of socio-economic development on a new institutional basis. The experience of European countries shows that real shifts in the direction of the formation of prerequisites for the sustainable development of enterprises are possible only under the condition of increasing not only production, but also natural-resource, demographic, scientific-technical, recreational, informational and social-cultural potential. That is, we are talking about effective communication between the components of the socio-economic potential, as well as the elevation of the human factor as an innovative component in the system of modern economic relations

A defining issue in the study of modern economic phenomena is the model of human development. In modern conditions, the attention of scientists is focused on the development of the concept of sustainable development, which involves a harmonious combination of economic, social and ecological components. In the conditions of rapid dynamic changes, a systematic view of the permanent settings of the management system is needed, in which there are multidirectional processes of struggle of moral and ethical principles with economic expediency, search for the meaning of life and changes of values in the individual and social aspects.

In our opinion, business should be considered as an imperfect system, distorted by false slogans of social justice, a set of material and spiritual values, created by all members of the organization in the communication process of socio-economic activity.

Despite the theoretical development of humanistic ideas, the desire to create conditions for a person's orientation to the expansion of his consciousness, the development of socio-cultural abilities, the accumulation of positive experience and the disclosure of personal talents, self-development and assistance in the development of others - directly leads to the satisfaction of the egoistic welcome needs of a person, which are understandable to him demonstrate material goods and ways of

satisfaction and can be quickly realized. As a result, we observe that the quality of human life is determined by unfavorable environmental conditions, and not by genetically determined natural opportunities.

The effectiveness of the functioning of the modern socio-economic environment depends not only on the economic laws that regulate the activities of market subjects and the forms of cooperation between them, but also on the degree of their social responsibility and moral and ethical norms. Ethical aspects of all participants in the business space are determined by the level of development of their culture. In the communication interaction between market subjects, the main elements of their corporate cultures are manifested, and, at the same time, a new specific form of organizational culture is formed. How are the cultures of each participant related and how to build an effective model of their coexistence in conditions of sustainable development - these are the urgent questions of today that need to be answered in the formation of economic potential.

A team whose members are aware of their personal goals, their importance and the place of influence of their values and experience on increasing the efficiency of business processes and behavior is practically invincible. Culture and behavior are genetically embedded in everyone from birth, and are also formed during life in accordance with the surrounding conditions. Many communication tools do not work because they mentally contradict the norms of behavior, beliefs, and expectations laid down from conscious childhood, which in turn bind the organization into a single whole and are supported by its members. Also, the constant change of the workplace requires everyone to have a general understanding of cultural norms, spiritual values and ideas of sustainable development. This will allow not only to add the necessary competencies to the available labor resources, but also to keep a person in the team for a long time, making him an effective player, and not a serf of the master.

The transformation of Ukraine's economy requires qualitative changes in the management system, which requires a change in approaches to the selection of adequate management tools. Modern management tools should be aimed at strengthening the innovative potential of the enterprise, increasing its competitiveness and adaptive, socially responsible capabilities. Since knowledge, sustainable development and culture are the main factors of innovative development in the 21st century, the management toolkit will be effective if it is directed not at the technical component, but at the human factor. Transformational processes in the economy are carried out by people who have their own system of values, rules, norms of behavior, traditions and business models united by the concept of corporate culture.

Corporate culture belongs to complex material and spiritual phenomena, the study of which faces a number of problems that strengthen the growing interest in considering it as an internal source of organizational changes and subtly planned management tool. Management systems must work in advance to avoid a negative future scenario. It is impossible to eliminate the problem that hangs over society without affecting the moral and ethical essence of each person, his attitude to the quality level of consumption of products and services, and the use of resources. The study of the culture factor today is gradually turning from academic knowledge into a necessary component of practical activity, which can be singled out as a reputational component of business, as we are witnessing total crises: political, economic, ecological, spiritual; a way out of which is possible only if cultural canons are accepted. Guided by logical considerations, the characteristic of corporate culture can be deduced on the basis of the phrase itself, which contains both the meaning of the concept of "culture" and the qualitative feature - "corporate". The nature of word combinations is quite complex, and representatives of various fields of knowledge and worldview worked on its research: philosophers, cultural experts, psychologists, linguists, managers, sociologists.

The cultural level, cultural values and norms of behavior largely determine the nature of management decisions. Culture is an established set of value orientations and behavioral stereotypes accepted in the country and assimilated by the individual as the basic principles of life and norms of behavior. This is a permanent commitment to the main traditional cultural values, norms generally recognized in society, values and customs that determine uniform forms of behavior in the team and the team and is a determining factor in achieving the goal.

The idea of sustainable development has existed for a long time, when a person's life, his aspirations and efforts in society are compared to a garden that must be cultivated, kept in order, bear fruit, and expand. If it is not cared for properly, it will quickly become overgrown with weeds, or if it is cut down, the ecosystem will be disturbed, which will cause a whole chain of catastrophic consequences. The deep meaning of the word "culture" refers to two main types of activity: material and spiritual. The first is an activity related to the transformation of nature for the good of man (agriculture), the second is an activity for improving the spiritual powers of a person, his mind and system of thinking (philosophy). Our global problems originate from a misunderstanding of the essence and meaning of the existence of a living organism and our place in the evolutionary chain, responsibility for the destruction of the flora and fauna of which we are a part, thanks to which we exist.

Approaches to the study of culture as a social phenomenon are represented by two main directions. The first is philosophical, from the standpoint of which the essence of culture is considered as a universal property of society. Values are considered to be its determining factors. The disadvantages of this approach are that the researchers focused on the spiritual aspect, while neglecting the material component of culture.

The second is an activity approach, which made it possible to create different models of culture as a whole system, highlighting the following priorities:

- the vision of culture as a process of creative activity, within which not only the spiritual enrichment of society with new values takes place, but also the very creation of a person as a subject of the cultural-historical process;
- consideration of culture as a specific way of human activity, which ensures the preservation and reproduction of civilization in the conditions of the variability of the surrounding world;
- definition of culture as a social practice, a way of human existence.

The active approach reveals universal essential features of culture as a social reality. It is also a methodological basis for the study of both local cultures and those types of culture that have developed historically. The active approach in the meaningful characteristic of culture contains a productive impulse, since the socio-economic sphere of the subject's life is saturated with active, purposeful, transformative activity, which the cultural substance helps to implement. An active approach to the analysis of culture allows you to understand it as a way of reproduction, regulation, preservation in the future, as well as further development of the socio-economic sphere of the subject's life. Thanks to the activity approach, culture is a kind of coordinating and reproducing principle of the subject's connection with the world and the way of its entry into social life. Culture is created by a person and it itself creates a person, that is, culture is a kind of internal subjectively creative act. Culture reflects the multifaceted nature of human experience, preserves and transmits knowledge, traditions, experience of coexistence, and spiritual values to new generations. Culture is a method and consequence of human activity that reproduces personal and social existence in all its manifestations. Therefore, culture manifests itself primarily in everything that guarantees human life. This is especially important in conditions when the social nature of human activity began to manifest itself in universal forms.

That is, culture can be attributed to the universal characteristics of the human world and the relationship of a person to the world. According to the sphere of life activities society's main types of culture are distinguished, such as: material (economic), social, spiritual, political, informational, technological, and others. Among the mentioned types of cultures, material, social and spiritual cultures are especially important. Material culture is considered to be everything that relates to the relationship between man and the environment, meeting his needs, ensuring his continued existence, and the technological side of life. Social culture refers to the relationship of people to each other, the system of statuses and social institutions. Spiritual culture is the subjective aspects of life, ideas, attitudes, values and ways of behavior oriented towards them.

The concept of strategic management of enterprises in conditions of sustainable development involves a serious transformation of the methodological toolkit, which should take into account the

presence and use of the main competitive advantages of the enterprise. Under modern conditions, the process of weakening economic positions is accompanied by the need to determine the available potential, the vector of activity and the resources necessary for this, which correspond to the possibilities of achieving business goals in the current period and in the future. One of the important tasks that requires the development of cardinal strategies aimed at ensuring the sustainable development of the economy is the activation of the activities of enterprises. This process involves revitalizing the pace of production activity based on marketing approaches, finding, using reserves and improving the components of the internal potential of enterprises in order to increase their competitiveness. The priority tasks for product manufacturers are to maintain the achieved level of production, economic and social results of activity, to improve relations on a partnership and mutually beneficial basis, to modernize outdated economic ties and communication methods of management, to enter new segments of the industry market, to accelerate the pace of organizational development. From an ecological point of view, sustainable development will ensure the stability of biological and physical systems, reduce the ecologically destructive impact on the surrounding natural environment, and improve agricultural landscapes. The main goals of the social component of development are to increase the number of jobs, that is, to reduce unemployment and eliminate population poverty, to promote social integration into the European environment.

The competitiveness of enterprises is achieved by strengthening their competitive advantages, which can be achieved with the help of the economic potential of communication interaction, which affects the entire range of management issues and is characterized by indicators of high production efficiency, which is realized thanks to modern equipment, technologies, cultural factors of sustainable development and qualified employees, their the ability to win and maintain stable positions on the market for a long time.

Список використаних джерел

- 1) Zamlynskyi V., Minakova S., Livinskyi A., Al Ali, Camara Balla Moussa (2022) Information and communication technologies as a tool and incentive for strategic decision making. *Naukovyi Visnyk Nationalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022, (2): 129-134. DOI: 10.33271/nvngu/2022-2/129
- 2) Zamlynskyi, V., Zerkal, A., & Antonov, A. (2019). A conceptual framework to apply financial engineering at the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(1), 68-74. DOI: 10.30525/2256-0742/2019-5-1-68-74
- 3) Zamlynskyi V., Kryukova I., Zamlynska O., Skrypnyk N., Reznik N., Camara Balla Moussa. *Coaching as a Tool for Adaptive Personnel Management of Modern Companies 2022*, Book chapter. DOI: 10.1007/978-3-031-08954-1_26
- 4) Zamlynskyi V., Teliukh K. The effect of diagnostics of corporate culture on the optimization of management efficiency. *Actual scientific research: Collection of scientific articles*. Editoria di Modena, Rome, Italy. 2018. pp. 170-174.
- 5) Filippov V., Malin O., Filyppova S., Kovtunencko Y., Voloshchuk L. Sustainable development entrepreneurship formation: System-integrated management tools. *International Conference on Sustainable, Circular Management and Environmental Engineering (ISCMEE 2021)* : E3S Web of Conferences. April 16, 2021, Odesa, Ukraine. Vol. 255 DOI: 10.1051/e3sconf/202125501049.
- 6) Zamlynskyi V., Stanislavyk O., Halytskyi O., Korzh M., Reznik N. Conflict Dynamic Model of Innovative Development in the System of Ensuring Competitiveness of an Enterprises, *International Journal of Scientific & Technology research*, Vol.9, issue 2, pp. 5322-5325, 2020. URL: <http://www.ijstr.org/final-print/feb2020/Conflict-Dynamic-Model-Of-Innovative-Development-In-The-System-Of-Ensuring-The-Competitiveness-Of-An-Enterprises.pdf>

ЦИРКУЛЯЦІЙНА ЕКОНОМІКА, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

А.А. Шевченко, кандидат економічних наук, доцент

Т.О. Василич, здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

(м. Одеса, Україна)

За даними дослідження науково-дослідної організації «Глобальна мережа екологічного сліду» глобальне споживання природних ресурсів починаючи з 1980 року перевищило рівень продуктивності біосфери. Бурхливий розвиток виробництва протягом останніх 50 років привів до поступового виснаження природи та ресурсів планети. Станом на сьогодні для забезпечення всіх потреб людства нам потрібно 1,75 планети Земля. Тому перед суспільством постало питання покращення стану довкілля та зменшення негативного впливу. Зважаючи на таку ситуацію, циркулярна економіка стає все більш популярною, як один із засобів перетворення застарілих методів виробництва та споживання на економіку замкнутого циклу, де витрати ресурсів та негативний вплив на навколишнє середовище зменшуються. Актуальність теми переходу до циркулярної економіки зростає і для України. У 2020 році в Україні за даними Державної служби статистики на 8376 підприємствах, які були охоплені статистичним спостереженням та у домогосподарствах накопичилось 462,4 млн. т. відходів [1]. Навіть попри таку велику цифру продовжується спостерігатися загальна тенденція низького рівня перероблення та утилізації твердих побутових відходів і високий показник їх захоронення на полігонах, що в свою чергу призводить до забруднення ґрунтів, підземних вод та негативно впливає на здоров'я людей. Така ситуація вимагає термінових істотних змін в організації суспільства та економіці.

Поняття циркулярної економіки вперше було запропоновано британськими економістами Д.У. Пірсом і Р.К. Тернером в 1990 році, які вивчали навколишнє середовище. Ними було розкритиковано традиційну лінійну модель економіки, що була розроблена без спрямування на переробку та використання навколишнього середовища як резервуару для відходів. Тому, щоб домогтися вигідної ситуації як для навколишнього середовища так і для економіки, вони запропонували принцип циркулярної економіки або замкнутий цикл матеріалів в економіці.

Циркулярна економіка базується на принципах 3R-моделі: зменшення (мінімізація використання первинної сировини); повторне використання (максимальне використання вторинних ресурсів); перероблення (високоякісне повторне використання сировини).

Сама концепція кругової (циркулярної) економіки полягає у вторинній переробці практично будь якого товару, що проявляється ще на етапах планування і розроблення товарів для забезпечення тривалого життєвого циклу і високого потенціалу конкурентоспроможності промислового підприємства для подальшого повторного використання [2].

Перспектива запровадження циркулярної економіки для забезпечення сталого розвитку країни виявляється в її перевагах, що очевидні для різних сфер: екологічної, соціальної та економічної.

Для створення екологічного балансу потрібно зменшити викиди парникового газу та відходів і зменшити споживання ресурсів.

Приблизно 45% глобальних викидів парникових газів походять від виробництва харчових продуктів, їх використання та виробництва. Це результат викидів, які утворюються майже на кожному етапі життєвого циклу нашого продукту. Від енергії та ресурсів, що використовуються для їх виробництва та транспортування, до викидів, які утворюються від одноразового використання, коли ми закінчуємо їх використовувати. Запровадивши принципи циклічної економіки в усьому світі, ми могли б скоротити глобальні викиди парникових газів.

Також з кожним роком зростає кількість викидів, що в кінцевому підсумку не тільки завдає шкоди екосистемі та здоров'ю людини. Концепція циркулярної економіки, що направлена на вторинну переробку змогла б покращити цю ситуацію.

Запровадження циклічної економіки призведе до переходу від використання переважно первинних ресурсів у виробництві до методів переробки, ремонту та повторного виробництва, зменшуючи потребу у споживанні сировини. Зменшення споживання природних ресурсів є основою концепції циклічної економіки, і воно має потенціал зменшити наше використання цих ресурсів.

До переваг економіко-соціальної сфери належать: економічне зростання, створення нових робочих місць, стійкість бізнес сфери та збільшення клієнтської бази.

У світовій практиці останніх десятиліть розвинені країни Європи вже оцінили значення циркулярної економіки у забезпеченні сталого розвитку. ЄС стимулює перехід до кругової економіки, виділяючи сотні мільйонів євро на рік.

За останні десятиліття ЄС запровадив широкі законодавчі норми щодо циркулярної економіки. Так у березні 2020 року Європейська комісія прийняла План дій із циркулярної економіки, що має на меті – створення економіки придатної для «зеленого» майбутнього, посилення конкурентоспроможності, захищаючи навколишнє середовище. Новий план зосереджений на розробці та виробництві для економіки замкнутого циклу з метою забезпечення того, щоб використані ресурси залишалися в економіці ЄС якомога довше. Реалізація цього плану матиме чисті позитивні переваги з точки зору зростання ВВП і створення робочих місць, оскільки застосування амбітних заходів циклічної економіки в Європі може збільшити ВВП ЄС додатково на 0,5% до 2030 року, створивши близько 700 000 нових робочих місць.

Циркуляційна економіка в Україні тільки починає своє становлення. Сьогодні в Україні сміттєзвалища фактично перетворилися на джерела великої екологічної небезпеки. Накопичення та зберігання відходів (особливо токсичних) негативно впливає на здоров'я людини та стан навколишнього середовища. У сфері поводження з відходами Україна значно відстає від розвинених країн Європи. В Україні щороку утворюються величезні обсяги відходів, а розвиненої інфраструктури поводження з ними наразі немає [3].

Зазначимо, що Україна входить до десятки країн із найбільшим обсягом сміття на одного жителя країни. Щороку в Україні продукується 3,474 млрд. тонн сміття. Тому нам слід швидше задуматися про наше майбутнє та почати діяти [4].

Для пришвидшення переходу до циркулярної економіки в реаліях нашої держави потрібні спільні дії від влади, бізнесу та суспільства.

Прийняття законодавчої бази на прикладі європейських країн, контроль дотримання міжнародних екологічних стандартів, створення сприятливих умов для розвитку сектора поводження з відходами, «детінізація» сектора, просвітництво щодо раціонального використання природних ресурсів держави – основні заходи щодо запровадження циркулярної економіки з боку влади.

Бізнес є складовою розвитку кругової економіки. Для забезпечення впровадження політики від компаній потребується створити імідж соціально відповідальної компанії, дотримуватися чинного законодавства у сфері поводження з відходами, оптимізувати операційні витрати, пов'язані з поводженням із відходами, отримувати прибуток від комерційної діяльності.

За будь-яких умов у боротьбі зі сміттям вирішальну роль відіграє особисте ставлення кожного з нас до цієї проблеми. Для того щоб вирішити проблему зі збільшенням відходів суспільству потрібно позбавлятися сміття шляхом сортування, позбавлятися непотрібних великогабаритних речей чи техніки, дотримуватися чинного законодавства у сфері поводження з відходами.

Порівнюючи досвід Європи, Україна поки що повільно розвивається в напрямку циркулярної економіки, але перші кроки вже зроблені.

Під шаленим тиском спільноти західні компанії-гіганти заявили про перехід до повністю переробленої упаковки до 2025 року. Україна теж зробила перший крок, тепер до 2023 року всі пакети в супермаркетах будуть заборонені [5].

20 червня 2022 року Верховна рада ухвалила Закон «Про управління відходами». Він встановлює порядок збирання, вивезення та оброблення муніципальних відходів, забезпечує впровадження їх роздільного збирання та рециклінгу, передбачає вимоги до якісного надання послуги з управління відходами та нарахування плати за таку послугу. Також це фундамент для побудови кругової економіки [6].

Враховуючи реалії воєнного часу, закон був доповнений новим положенням, яке містить законодавчу основу для правового регулювання відходів війни, утворених внаслідок військової агресії проти України — уламків зруйнованих об'єктів, предметів, які знаходились всередині таких об'єктів, металобрухту, тощо.

Беручи до уваги ряд перспектив в запровадженні циркуляційної економіки в Україні, існує й ряд бар'єрів, які можуть стати на заваді. Це пов'язано з відсутністю механізму його реалізації чи фінансового забезпечення необхідних заходів. Таким чином, підприємства, які не мають достатніх фінансових ресурсів для проведення реорганізації та модернізації виробництва чекають і шукають потенційні джерела фінансування. Крім того, культура поводження з відходами серед населення сформована не до кінця, що суттєво ускладнює доступ підприємств до бази потенційної сировини.

Також один з головних ризиків впровадження кругової економіки є логістика. Логістика має стати ключовим фактором в нових бізнес-моделях, пов'язаних з круговою економікою.

Ризики в реалізації плану:

1) Дороге транспортування сировини для повторної переробки;

У циркулярній економіці товари безперервно транспортуються і не потрапляють у відходи, оскільки їх завжди можна використати повторно. Найскладнішими питаннями логістики в циркулярній економіці є передбачуваність вантажопотоків, низька вартість матеріалів і різноманітна якість продукції. У бізнес-процесах економіки замкнутого циклу витрати на логістику є найважливішим фактором у встановленні конкурентоспроможної ціни продукту. Тому компанії - виробники, що випускають недорогі матеріали, приділяють значну увагу транспортним витратам і зазвичай розробляють власні схеми логістики. Однією з тем для вирішення цього ризику стане запровадження нових транспортних послуг, які поєднуюватимуть інфраструктуру з потребами циркулярної економіки. Одним із прикладів так званої «зеленої логістики» є перевезення вантажу з повним завантаженням в обох напрямках. Все більше компаній і споживачів все частіше віддають перевагу послугам «тимчасового користування» замість факту «власності» [4].

2) Якість доріг.

Якість доріг – другий фактор, що підвищує вартість перевезень територією України. У зв'язку з тим, що майже вся країна має погані дороги, зростають витрати на ризики та амортизацію транспортного засобу. Тому створення стратегічних магістралей є пріоритетом №1 для нинішньої влади, якщо ми хочемо вийти на ринок циклічної економіки на рівні європейських країн вже сьогодні, а не через десяток років [4].

Циркулярна економіка привертає все більше уваги як потенційний спосіб підвищення добробуту, одночасно зменшуючи попит на обмежену сировину та мінімізуючи негативні зовнішні ефекти. Однак такий перехід потребує системного підходу, який передбачає вихід за рамки поступового вдосконалення існуючої моделі, а також розробку нових механізмів співпраці. Впровадження інструментів циркулярного підходу є надзвичайно ресурсомістким і потребує ретельно розробленого механізму. Цей сучасний підхід дає змогу зменшити навантаження на навколишнє середовище, підвищити енергоефективність та створити низку додаткових переваг для суспільства. Проте слід зазначити, що циркулярна економіка — це не просто метод поводження з великою кількістю відходів. Усі заходи, передбачені в цьому контексті, спрямовані насамперед на сталий розвиток та економічне зростання. Досвід країн

ЄС є критично важливим для розвитку України, але цей процес все ще супроводжується відсутністю єдиної системи та інструментів, які б змогли налагодити ефективні способи поводження з відходами. Ще однією проблемою є недостатня екологічна свідомість українців суспільства. Незважаючи на таку ситуацію, спостерігається тенденція до поступового збільшення частки оброблених відходів, що використовуються для виробництва енергії. Однак це лише перші кроки до повного переходу до циркулярної економіки, яка дозволить не лише підприємствам, а й усій країні стати більш екологічно відповідальними, що, у свою чергу, призведе до подальшого економічного зростання. Подальшого розгляду потребують дослідження ефективності застосування циркулярної економіки.

Список використаних джерел

- 1) Національна доповідь про стан навколишнього середовища в Україні у 2020 році: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. 2020. URL: [https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/Національна доповідь 2020\(2\).pdf](https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/Національна доповідь 2020(2).pdf)
- 2) Горбань Н. І., Мазурик М. М., Микитин О. З. Впровадження циркулярної економіки на основі європейського досвіду. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2021. Випуск 3. №2. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25544/nzmened-280-289.pdf>
- 3) Руда М. В., Яремчук Т. С., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. 2021. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23807/menedzhment121-214-224.pdf>
- 4) Варфоломєєв М. О., О. Ю. Чуріканова Циркулярна економіка як невід'ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації. Ефективна економіка. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/202.pdf
- 5) Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України: Закон України від 01.06.2021 № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text>
- 6) Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА В МІНЛИВОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

О.П. Петренко, кандидат економічних наук, доцент

Н.В. Цимбал, здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

(м. Одеса, Україна)

Питання захисту економіки від системних ризиків набуває все більшої актуальності в сучасному світі, особливо в Україні. За останні два десятиліття економіку спіткали кризи, які призводили до значних змін. Раніше вважалося, що фінансова система саморегульована, а всі відомі інструменти стабілізаційної політики, в тому числі й монетарної, здатні передбачити серйозний економічний спад. Проте, після глобальної фінансової кризи 2008 р. регулятори по всьому світу посилили вимоги до діяльності банків, щоб підвищити стійкість фінансового сектора та знизити ризики серйозних фінансових збоїв під час економічних криз. Проведена макропруденційна реформа світової банківської системи привернула увагу великої кількості дослідників до аналізу того, яку роль макропруденційна політика відіграє в пом'якшенні наслідків економічних рецесій. Більшість теоретичних публікацій показують, що макропруденційні заходи дійсно знижують ймовірність виникнення системних банківських криз. Це актуалізує тематику дослідження.

Макропруденційне регулювання фокусується на агрегованому аналізі стійкості фінансового сектора та дослідженні взаємозв'язків між системно значущими фінансовими посередниками. Кризові явища провокують зміни сучасних підходів стосовно регулювання фінансових ринків. Відповідно необхідним є існування надійного механізму регулювання і нагляду, здатного розпізнавати й запобігати фінансовим шокам, перш ніж вони призведуть до кризи, водночас зберігаючи сприятливі умови для розвитку фінансових інновацій.

Ряд подій які спостерігалися у вітчизняній економіці в період фінансової нестабільності 2008-2009 та 2014-2015 рр., період COVID-19 та воєнних дій 2022 року за своїми характеристиками ідентифіковані як системні ризики. Натомість чинна монетарна та мікропруденційна політика продемонстрували нездатність стримати такого роду ризики та забезпечити стабільність країни в макроекономічному вимірі. У той час, як більшість країн, зробивши висновки після світової фінансової кризи 2008 р., почали активно запроваджувати макропруденційну політику, спрямовану на стримування системних ризиків та забезпечення фінансової стабільності. Основною відмінністю нових підходів полягає у зміщенні акценту з мікро- на макрорівень: лише комплексне бачення фінансової системи ладне забезпечити ефективні рішення щодо регулювання. Крім того, важливим є вирішення питання заповнення так званих регуляторних розривів між монетарною та макропруденційною політиками. Макропруденційний підхід означає побачити потенціальні ризики в діяльності, що являються зараз популярними та прибутковими, і вжити заходи, які зменшать поточні прибутки банків зараз, але захистять державу від фіскальних втрат та втрат ВВП в майбутньому [1]. Макропруденційна політика містить набір процедур, а також стратегічних й тактичних інструментів, які використовуються з метою забезпечення виконання фінансовою системою своїх функцій навіть в умовах дії зовнішніх шоків.

Виникнення макропруденційної політики – результат переосмислення історії економічних криз. Світовий досвід засвідчив, що для гарантування належного функціонування фінансової системи в кризові періоди недостатньо мати ефективний нагляд за окремими фінансовими установами, адже система не є простою сумою окремих складових. Стійкість навіть усіх без винятку учасників фінансового ринку поодиноці не завжди забезпечує стійкість та безперебійну роботу фінансового сектору загалом.

Основним провідником макропруденційної політики в Україні, як і в більшості країн, виступає центральний банк. Одна з фундаментальних цілей багатьох центральних банків світу – сприяння фінансовій стабільності, що є передумовою стабільного економічного зростання. Відповідно до рекомендацій ESRB стратегічні цілі макропруденційної політики досягаються через ряд проміжних цілей (Рис.1):

Рисунок 1 – Цілі макропруденційної політики [2]

Макропруденційна політика не може повністю усунути ризики, але здатна не допустити їх надмірного накопичення та зменшити ймовірність їх впровадження. Таким чином, вона збільшує фундаментальність економіки. Однак ця політика має й негативні побічні ефекти, наприклад, тимчасове погіршення доступу населення та бізнесу до кредитних

ресурсів. Це може зумовлювати порівняно нижчі темпи економічного зростання – плату за стійкість до фінансових криз. Складність макропруденційної політики полягає в тому, що деякі інструменти потрібно застосовувати тоді, коли ризики для фінансової системи здаються незначними. У такі моменти уповноваженим особам може бракувати рішучості, адже в період кредитної експансії доцільність обмежень складно донести до учасників ринку, політиків та домогосподарств.

Впроваджуючи макропруденційну політику регулятори керуються низкою принципів (Рис.2), покликаних забезпечити дієвість заходів. Їх дотримання – запорука ефективності регулювання.

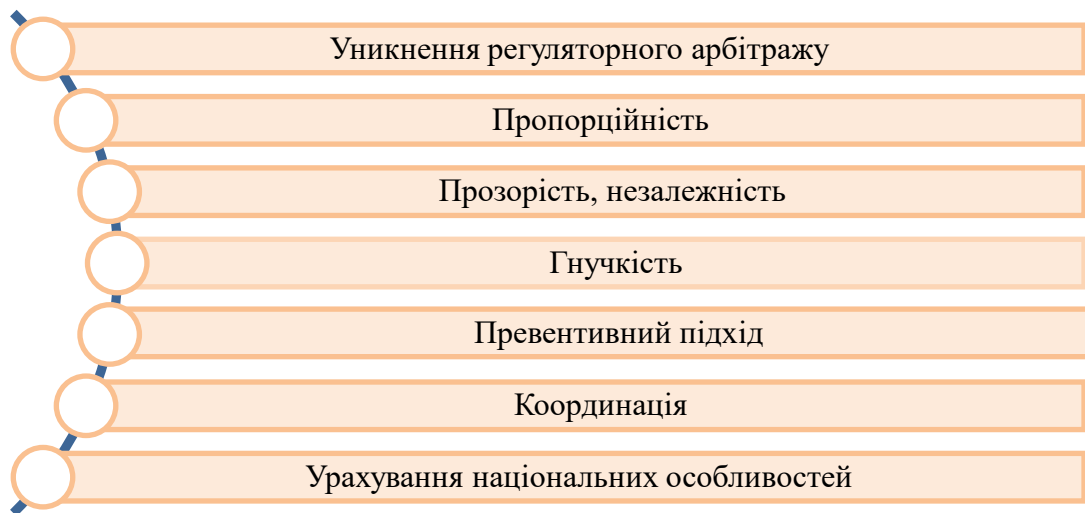

Рисунок 2 – Принципи макропруденційної політики [3]

Ефективний вибір макропруденційного інструменту засновано на проміжних цілях макропруденційної політики, які, по суті, характеризують можливі джерела прояву системного ризику. Тобто спочатку оцінюються ймовірні джерела ризиків, їх відносний ступінь, які зумовлюють конкретну проміжну мету макропруденційної політики та вибір відповідного макропруденційного інструменту (інструментів).

Макропруденційні інструменти прийнято поділяти на інструменти капіталу, ліквідності та інші, зокрема секторальні. Тим часом жодна класифікація не може бути повною, адже регулятори створюють нові, додаткові інструменти, якщо цього потребують стан розвитку та національні особливості фінансового сектору (табл.1).

В Україні розуміння необхідності створення органів, що регулюють системні ризики, з'явилося з початком реформування банківського сектору економіки України в 2014 р. А проблема збереження фінансової стабільності стоїть особливо гостро. За частотою системних банківських криз країна входить до світової трійки лідерів: протягом останніх 20 років вона пройшла через три глибокі фінансові кризи [3].

Україна визнана світовим співтовариством як країна з ринковою економікою. Останнім часом міжнародні рейтингові агентства регулярно повідомляють про підвищення кредитних рейтингів України й поліпшення прогнозів стану української економіки [4]. Так, криза, зумовлена пандемією COVID-19, показала, що попередні заходи спрямовані на вирішення проблем минулого, запровадження перших макропруденційних вимог до капіталу та ліквідності банків, були кроками у правильному напрямі. Ці кроки, а також ефективний мікропруденційний нагляд, створили значний запас міцності і дали змогу сектору успішно пройти період глибокого економічного спаду. Уперше в історії України фінансовий сектор не поглиблював негативні наслідки економічного спаду, а сприяв збереженню стабільності та безперебійно виконував свої функції. Проте, воєнні дії 2022р. поставили нові виклики перед фінансовою системою України.

Таблиця 1 – Інструменти макропруденційної політики

Інст-ти	Класифікація	Пояснення
1. Інструменти капіталу	Контрциклічний буфер капіталу	Суть інструменту полягає у встановленні вищих вимог до капіталу (буфера) у період кредитної експансії з можливістю зниження вимог або повної його де активації в моменти економічного спаду, коли системні ризики матеріалізуються.
	Буфер системної важливості для системно важливих фінансових установ	Встановлюються додаткові вимоги до капіталу системно важливих фінустанов, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для фінансової системи та економіки. Запровадження цього інструменту підвищує здатність таких банків покривати втрати, що зменшує імовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків.
	Буфер системного ризику	Передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Може застосовуватися до всіх або до окремих груп фінансових установ
	Буфер консервації капіталу	Мета інструменту – створити запас капіталу в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Таким чином знижується проциклічність кредитування.
	Коефіцієнт левериджу	Розраховується як співвідношення капіталу 1 рівня і сукупних активів та позабалансових зобов'язань. Підтримання коефіцієнта на необхідному рівні дає змогу обмежувати нарощування кредитними установами активних операцій за рахунок залучених коштів.
2. Інструменти ліквідності	Коефіцієнт покриття ліквідністю	Розраховується як відношення суми наявних у банку високоякісних ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом тридцяти днів у разі виникнення кризових явищ.
	Коефіцієнт чистого стабільного фінансування	Визначає мінімальну частку стабільного (довгострокового) фондування залежно від ліквідності і залишкової строковості активів банку. Інструмент спонукає банки переорієнтовуватися на довгострокові джерела фінансування і не кредитувати на довгий термін, покладаючись виключно на коротке фінансування.
3. Інші інструменти	Установлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення	Інструмент обмежує максимальний розмір кредиту домогосподарствам залежно від вартості забезпечення, що банк отримує за кредитом. Запобігає виникненню бульбашок на ринку нерухомості і надмірному зростанню обсягів іпотечного кредитування.
	Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника	Інструменти обмежують максимальну суму кредиту, який може отримати домогосподарство, залежно від рівня його доходів. Запобігають надмірному зростанню іпотечного або споживчого кредитування та заборгованості домогосподарств.
	Плани відновлення діяльності та примусової реструктуризації (резолуції)	Щоб криза не захопила фінансову установу зненацька, регулятор вимагає від фінансових установ завчасної підготовки планів відновлення діяльності. Якщо такий план не спрацьовує, фінустанова повинна мати план резолюції (виведення з ринку) в оптимальний із точки зору всіх задіяних сторін спосіб.
	Підвищені вимоги до розкриття інформації	Регулятор може вимагати від фінустанов частіше або детальніше розкривати певну інформацію. Цей інструмент збільшує поінформованість громадськості про діяльність фінустанов, підвищуючи стійкість фінансової системи.

Стратегія макропруденційної політики НБУ хоч і базується на європейських рекомендаціях, але враховує згадані національні особливості, а також набутий у період подолання попередніх криз досвід. На додаток до п'яти проміжних цілей ЄРСР передбачено шосту – вітчизняну: зниження рівня доларизації в секторі.

Здавалося б, за поточних темпів зростання кредитування та економіки загалом необхідність макропруденційного реагування видається перспективою якогось дуже далекого майбутнього. Але насправді необхідність реагувати, наприклад, на ризики галузевих концентрацій виникає вже зараз.

Список використаних джерел

1) Задерей Н. Національний банк пояснив, як запобігатиме кризам, за допомогою Стратегії макропруденційної політики. Протокол. URL: https://protocol.ua/ru/umenie_govorit_net.

2) Кудин С.І., Гурська М.О. Макропруденційна політика як засіб підтримання фінансової безпеки держави. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/34.pdf.

3) Національний банк України: макропруденційна політика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/macro> (дата звернення 03.09.2022р.)

4) Петренко О.П., Шевченко А.А., Атамась Г.П. Інституційне забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій в національну економіку. Економіка харчової промисловості. 2021. № 13. URL: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/2217>.

ОСНОВНІ ЗМІНИ СТРАТЕГІЇ «5Т»: УЗАГАЛЬНЕННЯ І ПЕРІОДИЗАЦІЯ

П.В. Вугельман, здобувач PhD

*Національний університет «Одеська політехніка»
(м. Одеса, Україна)*

Інвестиційна стратегія як бренд міста Одеса та механізм управління є дуже важливою для розвитку господарчих суб'єктів, які юридично та/або фактично розташовані на території міста, оскільки її зміни впливали на характеристику їх бізнес-середовища та можливості подальшого розвитку.

Основні події історії виникнення Стратегії 5Т [1] та її офіційного визнання:

– започаткування і формалізація стратегії. У 2016 році було розроблено Інвестиційну стратегію «Одеса», чим було запроваджено головні вектори розвитку міських проєктів. Її включено у актуалізовану Стратегію економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року, затверджену ще рішенням Одеської міської ради від 16 квітня 2013 року № 3306-VI (далі – Стратегія), яка виступає головним довгостроковим послідовним Планом розвитку міста та визначає основні напрямки, цілі та завдання. Актуалізація Стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси як довгострокового документу відбувалася для врахування: 1) накопичення змін середовища (події 2014-2015 років на сході України, анексія Криму, що погіршили політичну та економічну ситуація в Україні в цілому) та 2) зміни цілепокладання (прийняття і затвердження нових стратегічних документів подальшого розвитку України та регіонів);

– розширення функціоналу стратегії. На початковому етапі розглядали три напрямки залучення інвестицій (3Т) – транспорт, туризм, технології, однак в ході робочих нарад було вирішено розвивати місто більш комплексно у п'яти напрямках: транспорт, туризм, технології, торгівля, територія. Відповідно, створений каталог муніципальних інвестиційних проєктів

«Одеса 5Т» об'єднав проєктні пропозиції та концепти з урахуванням потреб міста у згаданих напрямках;

– актуалізація стратегії та стратегування розвитком міста. З моменту започаткування та формалізації Стратегії 5Т було реалізовано кілька проєктів: 1) «Туризм»: реконструйовано Дерibasівську вулицю та Одеський театр опери та балету, проведено міжнародний кінофестиваль «Одеса-Мама» та інші культурні заходи; 2) «Транспорт»: відремонтовано деякі вулиці міста та побудовано нові дорожні об'єкти, зокрема міст через залізничну колію на вулиці «Фонтанська дорога»; 3) «Технології»: започатковані створення інноваційного кластеру та інкубатора стартапів у місті; 4) «Торгівля»: проведено кілька ініціатив з підтримки місцевих бізнесів, запроваджено пільгові умови для малих і середніх підприємств; 5) «Територія»: проведено реконструкцію кількох парків та скверів, зокрема, парку ім. Т.Г. Шевченка, відремонтовано історичні будівелі та пам'ятники архітектури.

– розвиток інфраструктурної підтримки Стратегії 5Т шляхом створення комунальної установи «Грантовий офіс «Одеса 5Т». Одеської міською радою ініційовано її створення 19.09.2018 р. для взаємодії з донорськими організаціями і залучення грантових коштів на розвиток інфраструктури міста Одеси та просування її інноваційного та технологічного потенціалу. Серед її завдань КУ «Грантовий офіс «Одеса 5Т»: визначення пріоритетних грантових та інвестиційних програм і проєктів, моніторинг світового досвіду із залучення фінансових ресурсів міжнародних фондів і організацій, навчання їх залученню, просування інноваційного потенціалу міста залучення грантових, інвестиційних та кредитних ресурсів, міжнародної технічної допомоги для розвитку Одеси, популяризація місті та інвестиційну концепцію «Одеса 5Т» у світі, методична та консультаційна допомоги виконавчим органам Одеської міської ради у сфері залучення грантів, ін.

Успіх будь-якої інвестиційної стратегії залежить від багатьох факторів, включаючи ринкові умови, конкуренцію, зміни законодавства та економічні тенденції.

Інвестори повинні зважати на всі ці фактори при визначенні своїх інвестиційних стратегій та розробці плану дій. Також важливо мати якісну аналітичну базу та дослідження ринку, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо інвестування.

У кожній стратегії є свої плюси та мінуси, тому слід завжди зважувати ризики та можливості, щоб добре оцінити її перспективи розвитку. Також важливо пам'ятати, що інвестиції завжди пов'язані з ризиками, тому вони повинні бути обґрунтовані та добре продумані.

За час існування інвестиційної стратегії "Одеса 5Т" було залучено більше 190 млн євро для розвитку міських проєктів та реалізовано близько 40 проєктів.

Список використаних джерел

- 1) Інвестиційна стратегія «Одеса 5Т»: веб-сайт. URL: <https://odesa5t.com.ua>.
- 2) Філіппов В.Ю., Вугельман П.В. Управління розвитком підприємництва в інформаційному суспільстві на мікрорівні та імперативи сталого розвитку: системно-інтегрований підхід. Менеджмент як фактор сталого розвитку в координатах парадигми економічних систем : Монографія / ред. С.В. Філіппова, О.І. Продіус. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. С. 293-320. (340 с.).
- 3) Окландер М.А., Діянова Д.В. Маркетингові дослідження перспектив розвитку вело-інфраструктури на основі стратегії «Одеса 5Т». Маркетинг і цифрові технології. №3, Т.3. С. 68-80. DOI: 10.15276/mdt.3.3.2019.7.
- 4) Добрянська Н.А., Капелюшна А.А. Управління інвестиційним процесом Одеської області. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2019. № 4 (44). С. 32-39. DOI: 10.5281/zenodo.3757391

УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

А.В. Беспала, здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
(м. Одеса, Україна)

Аграрне виробництво – базовий сектор національної економіки всіх без виключення країн. В Україні сільське господарство постає пріоритетним видом економічної діяльності, який протягом останніх десятиріч в значній мірі визначає зовнішньоекономічну торговельну політику, формує експортний потенціал країни та створює соціально-економічний базис забезпечення продовольчої і соціально-економічної безпеки нації. Виключна важливість аграрного сектора для економіки України вимагає чіткого окреслення стратегічних конкурентних пріоритетів його подальшого розвитку з урахуванням сучасної світової та європейської практики. Сьогодні такі стратегічні пріоритети формуються у контексті активної імплементації концепції сталого розвитку, яка визначена домінуючою для європейського простору та провідних країн світу на найближчу та довгострокову перспективу.

Вияткова значимість та актуальність питання сталого розвитку аграрного бізнесу і сільських територій останніми роками визначила активний інтерес до даної проблематики з боку значної кількості вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед вітчизняних науковців, які зробили потужний внесок у розвиток науково-методичних і практичних аспектів сталого розвитку сільського господарства і сільських територій, слід відмітити наступних: Амбросов В.Я., Андрійчук В.Г., Гадзало Я.М., Гудзь О.Є., Жук В.М., Зубець М.В., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Мармуль Л.О., Месель-Веселяк В.Я., Пінчук А.О., Пугачов М.І., Саблук П.Т., Федоров М.М., Ходаківська О.В., Шпикуляк О.Г., Шпичак О.М. та ін. Разом з тим, складність та багатогранність даного питання для суспільства, агросектору, національної економіки визначає необхідність проведення подальших наукових досліджень у напрямі пошуку дієвих механізмів імплементації засад парадигми сталого розвитку у національну практику.

Метою дослідження є оцінка доходності вітчизняних сільгоспвиробників та визначення взаємозв'язку між доходами і цілями сталого розвитку агросфери.

У зарубіжній теорії і практиці сталий розвиток визначається як здатність забезпечити такий розвиток, який гарантує поточні потреби суспільства без формування загроз спроможності майбутніх поколінь задовольняти свої [5]. Концепція сталого розвитку суспільства в цілому об'єднує три ключових компоненти: соціальна складова, екологічна та економічна. У контексті сталого розвитку сільського господарства і сільських територій FAO разом із Комісією ЄС визначено наступні стратегічні цілі:

- 1) Сталий розвиток агросфери має сприяти розвитку екосистем та збереженню і відтворенню біо- і природних ресурсів;
- 2) Сталий розвиток сільського господарства має забезпечувати потреби теперішніх та майбутніх поколінь у якісних і безпечних продуктах харчування;
- 3) Досягнення соціальної та економічної справедливості, забезпечуючи при цьому доходність господарської діяльності;
- 4) Підвищення ефективності використання ресурсів та захист навколишнього середовища [8].

Як зазначають науковці, імплементація принципів і засад сталого розвитку у вітчизняний агроменеджмент дає змогу отримати наступні соціально-економічні бонуси:

- 1) Покращення корпоративного іміджу, що призводить до покращення фінансових результатів агроформувань;
- 2) Підвищення рівня інвестиційної привабливості та розширення фінансового і виробничого потенціалу агрокомпанії;
- 3) Максимізація прибутку за рахунок більш якісного задоволення потреб споживачів та формування запасу конкурентоспроможності;

- 4) Одержання нефінансових (соціально-екологічних) вигід для широкого кола сторін;
- 5) Ефекти синергії від поєднання попередніх умов і факторів [2].

В цілому, взаємозв'язок економічний вигід агробізнесу від впровадження засад сталого розвитку у практичну діяльність має наступний вигляд (Рис. 1).

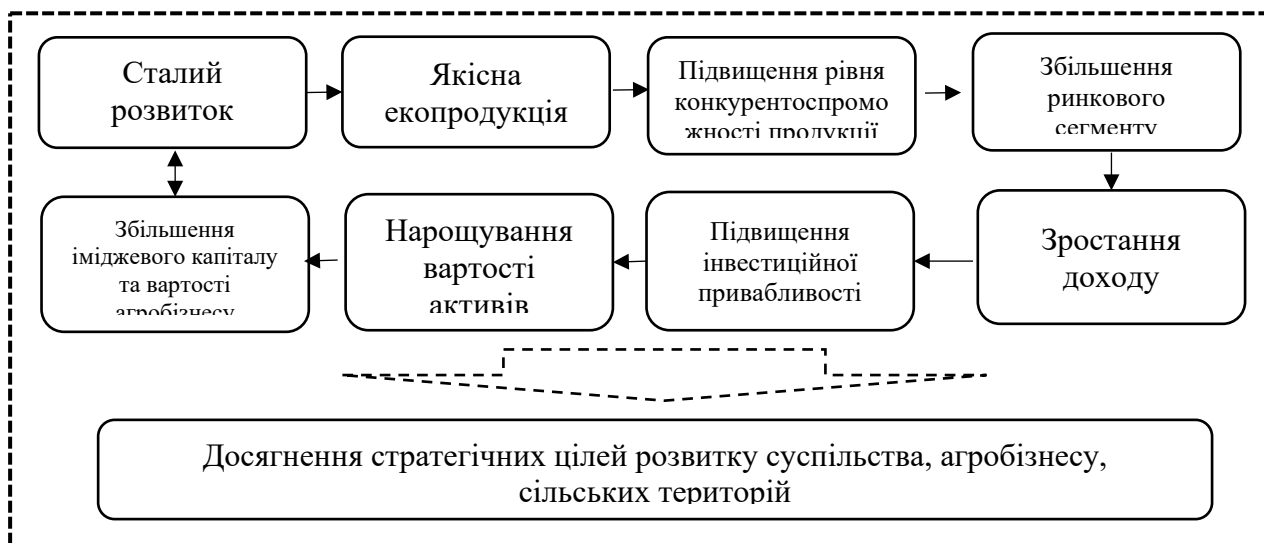

Рисунок 1 – Логічна схема взаємозв'язку цілей сталого розвитку та агробізнесу

Сьогодні аграрниками вже доведений зв'язок між сільськогосподарськими активами і доходами агрокомпаній у країнах ЄС у контексті концепції сталого екологічного і соціально-економічного розвитку. Проведені дослідження показали, що: 1) очевидним є наявність прямого зв'язку між розміром доходів і активами (капіталом); 2) стійкий розвиток здійснює позитивний вплив на співвідношення між доходами фермерів і капіталом; 3) капіталізація субсидій за рахунок цільового фінансування (державні та приватно-партнерські фінансові ресурси) формує передумови нарощування активів і підтримки доходів фермерів за нестабільних умов аграрного ринку [6].

Як свідчать проведені дослідження, аграрний бізнес сьогодні в Україні не є самим доходним бізнесом у порівнянні з іншими видами економічної діяльності (табл. 1). Так, у середньому за всіма секторами національної економіки розмір доходу в розрахунку на бізнес-суб'єкт (середнього розміру) в Україні за 2020р. становив 244,3 млн. грн. виключенням в агробізнесі є крупні агрохолдинги. Разом з тим, рівень прибутковості сільськогосподарської діяльності в порівнянні з іншими видами протягом останніх років демонструє відносно стабільний стан та є вищим, ніж в середньому по економіці України.

Таблиця 1 – Динаміка обсягу доходів аграрних виробників України (агроформування суспільного виробництва)

Показники	2010р.	2015р.	2018р.	2019р.	2020р.
Розмір доходу аграрних формувань, млн грн.	17320,5	68606,5	70770,2	93553,6	81596,7
Розмір доходу на 1-е аграрне формування, тис грн	350,1	1511,8	1438,2	1928,8	1716,9
Рівень рентабельності діяльності аграрних формувань, %	17,5	30,4	14,2	16,6	13,9
Рівень рентабельності у середньому по економіці, %	0,5	-7,3	8,1	8,4	6,2

Аналогічні тренди спостерігаються також у країнах ЄС. За даними Єврокомісії рівень доходів сільськогосподарських виробників країн ЄС на 40% є меншим, ніж доходів

неаграрних компаній [7]. У зв'язку з цим, сталою є практика державної підтримки доходів фермерських господарств у межах європейського простору завдяки різноманітним фінансовим інструментам. Так, в середньому в розрахунку на 1 га земельної площі розмір державної фінансової підтримки фермерам у країнах ЄС складає 250 євро, на розвиток сільських територій – додатково 75 євро. В цілому, за останні 10 років державна фінансова підтримка доходів сільськогосподарських виробників у європейських країнах становила близько половини їхніх доходів [1].

Основними напрямками державної фінансової підтримки вітчизняного агросектору за останні роки були: державна підтримка галузі тваринництва; підтримка розвитку хмелярства, закладки нових садів, виноградників, ягідників; надання кредитів та їх здешевлення; підтримка розвитку фермерських господарств; часткова компенсація вартості складної вітчизняної сільгосптехніки. Інші програми фінансової підтримки включали: надання кредитів фермерським господарствам, пряму фінансову підтримку аграрних виробників. Сукупний обсяг фінансової допомоги у 2021р. склав 4712,4 млн грн (або 418 тис. в розрахунку на одного суб'єкта отримання коштів) [6].

У рамках нової єдиної аграрної політики ЄС (на період до 2027рр.) практика реалізації концепції сталого розвитку сільського господарства і сільських територій передбачає використання різноманітних інструментів фінансової підтримки доходів фермерів: базові платежі за стале ведення агровиробництва; програми допомоги малим і середнім фермерським господарствам; фінансова підтримка молодих фермерів; прямі «зелені» платежі за диверсифікацію сільгоспкультур, збереження біорізноманіття, підтримку сталості пасовищ та ін. Підтримка доходів фермерів у межах САП здійснюється за рахунок бюджету ЄС, Європейського сільськогосподарського гарантійного фонду (EAGF) та Європейського аграрного фонду розвитку сільських територій (EAFRD). Активна фінансова підтримка доходів агровиробників за останні роки забезпечувалась за рахунок фінансових коштів Horizon-2020.

Дослідження зарубіжних вчених показали, що одним з критеріїв рівня сталості доходу агроструктур є ступень компенсації для задоволення життєвих потреб людей, які залежать від агробізнесу, разом із амортизацією і відсотками на основний капітал [4]. Таким чином, розмір сталого доходу фермерів має визначатись як різниця валової продукції та виробничими витратами підприємства. Такий підхід більш підходить для фермерських господарств, розмір доходу яких має бути достатнім для забезпечення потреб членів господарства. Сьогодні питання про абсолютний розмір сталого доходу сталого агробізнесу є досить дискусійним та потребує проведення детальних досліджень. Вважаємо, що розмір доходу від сталого агробізнесу має бути достатнім для забезпечення процесу розширеного відтворення (без якого неможливий перехід на принципи і засади сталого розвитку), для задоволення потреб і економічних інтересів найманого персоналу, власників, інвесторів, а також потреб суспільства регіону (району) та потреб розвитку сільських територій. Ключовою функцією управління доходами на рівні держави та галузевого управління залишається пошук ефективних мотиваторів та активна інституційна підтримка агровиробників у інтересах всіх учасників процесу суспільного виробництва.

З урахуванням домінантів глобальної світової концепції сталого розвитку основним джерелом збільшення доходів аграрних виробників постає біоагроекономіка, нарощування виробництва екопродукції, безпечних, якісних і доступних продуктів харчування. Перспективним напрямом отримання доходів (як їх частини у вигляді дотацій і субсидій) у найближчій перспективі є реалізації проектів і програм сталого розвитку сільського господарства і сільських територій. Важливою передумовою управління доходами у контексті сучасних вимог і трендів є успішна адаптація бізнес-суб'єктів аграрного сектору до умов біоекономіки, зміни клімату та зростаючим запитам суспільства на безпечне та якісне продовольство.

Збільшення доходів вітчизняних сільськогосподарських виробників сьогодні є важливим завданням подальшого розвитку аграрного сектору. Разом з тим, питання

нарошування рівня доходності та прибутковості має носити комплексний системний характер та враховувати інтереси не тільки бізнесу, власників та інвесторів аграрного капіталу. Вирішення стратегічних завдань забезпечення існування теперішніх і майбутніх поколінь вимагає від суспільства, урядів країн і бізнесу враховувати у своїй діяльності базові принципи світової концепції сталого розвитку, у якій сільському господарстві відводиться найважливіша роль. Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі постає обґрунтування ефективного механізму мотивації вітчизняного агробізнесу до більш активної імплементації засад сталого розвитку у практичну діяльність, що є життєво необхідним для країни, суспільства, національної та світової економіки.

Список використаних джерел

- 1) Калінчик М. Як фермерів підтримають в ЄС? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/yak-fermeriv-pidtrymuuyut-v-yes>.
- 2) Крюкова І.О., Степаненко С.В. Ефективність вітчизняного агробізнесу бізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. Агросвіт. 2022. № 9-10. С. 3-12.
- 3) Сільське господарство України. 2020: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg2020_pdf.pdf.
- 4) Bayramoglu Z., Karakayaci Z., Arisoy H. Identification of the income level needed for agricultural enterprises to achieve economic sustainability. Economic Research. Vol. 31. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2018.1438908>
- 5) Brundtland G. H. Our common future. United Nations World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission). 1987. Oxford University Press.
- 6) Grzelak A. The relationship between income and assets in farms and context of sustainable development. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0265128>
- 7) Філіппов В.Ю. Концептуальні підходи та модель системно-інтегрованого управління розвитком підприємництва сталого розвитку. Економіка: реалії часу. 2020. № 1 (47). С. 72-83. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No1/72.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2020.9. DOI: 10.5281/zenodo.3967469
- 8) New general agricultural policy: 2023-27. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en
- 9) Sustainable Development Goals. An official website of FAO. URL: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals/en>